

BESLUT

2016-10-31

Dnr: 16/01018

SAKEN

Uppdrag granskning, SVT1, 2016-04-06, inslag om skatteparadis och de så kallade Panamadokumenterna; fråga om opartiskhet och saklighet

BESLUT

Inslaget frias. Granskningsnämnden anser att det inte strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

INSLAGET

Inslaget i *Uppdrag granskning* handlade om en dataläcka av de så kallade Panamadokumenterna, som visade att advokatfirman Mossack Fonseca hjälpt personer, banker och företag att dölja tillgångar i skatteparadis genom så kallade brevlådeföretag. Inslaget följde bland annat arbetet bakom avslöjandet som genomfördes i samarbete mellan hundratals journalister och medlemmar i den internationella journalistorganisationen The International Consortium of Investigative Journalists (ICIJ). I inslaget fick man även följa en isländsk reporters arbete med att bland annat granska den isländska statsministerns inblandning i skatteparadis och brevlådeföretag. Det presenterades även uppgifter om att banken Nordea administrerat brevlådeföretag i skatteparadis.

Innan vinjetten sa programledaren följande.

(Programledare) – Det vi ska göra är minst sagt kontroversiellt, *Uppdrag granskning* team agerar lockbete för att få den isländska statsministern framför kameran. Och frågan vi snart ska överrumpla honom med kommer att avgöra statsministerns och den isländska regeringens framtid.

Programledaren inledde sedan programmet på följande sätt.

(Programledare) – I går kväll kom så beskedet som blev en världsnyhet: Den isländska statsministern avgår och det gör han som en direkt följd av vår intervju med honom och som handlar om hans kopplingar till skatteparadis. Sedan i söndags har både svensk och internationell media kretsat kring de så kallade Panamadokumenterna som avslöjar smutsiga affärer bland företag, näringslivsfolk, politiker, idrottsstjärnor och

knarklangare. I kväll kommer vi med avslöjanden som gäller den svenska storbanken Nordea som trots försäkringar har varit fortsatt aktiv i skatteparadis. [...] Vi ska börja med att följa arbetet bakom avslöjandena om Panamadokumenterna som vi har gjort tillsammans med den internationella journalistorganisationen ICIJ.

Programmet startade sedan med ett inslag från Nordeas årsstämma där en reporter ställde frågor till ett antal aktieägare i Nordea.

(Reporter) – Det är mindre än tre veckor kvar innan nyheten om Panamaläckan ska brisera. Här på Nordeas årsstämma lever bankens aktieägare fortfarande i tron att allt står rätt till. Övertygade om vad deras bank skulle svara om någon bad Nordea att fixa fram ett anonymt brevlådeföretag i ett skatteparadis för att undvika skatt. (Aktieägare 1) – De drar väl lite på munnen och säger: Nä, det kan vi inte ställa upp på. Så det tror jag. (Aktieägare 2) – De kommer inte att medverka till det. (Aktieägare 3) – Jag kan inte tänka mig det. Framför allt inte på en vanlig svensk bank. (Aktieägare 4) – Den typen av skatteflykt som det handlar om, den är jag inte för. Jag står ju för hederlighet och transparens och icke girighet. Det hoppas jag banken gör också.

(Reporter) – Men männen på podiet vet varför vi är här, att vi har bevis för det Nordea förnekat. När vi nu står här framför Nordeas ledning gör vi det som en del av något mycket större än Uppdrag granskning. Vi är det svenska teamet i ett samarbete mellan 376 journalister som snart ska publicera sina avslöjanden världen över.

Därefter följde ett inslag där två tyska journalister bland annat berättade att en anonym källa kontaktat dem och erbjudit hemliga uppgifter om bland annat juristbyrån Mossack Fonseca. Uppgifterna bestod av 11,5 miljoner dokument med förgreningar till 200 länder och 200 000 brevlådeföretag. De tyska reporterna vände sig till ICIJ för hjälp att hantera materialet och ett samarbete med 76 länder inleddes.

(Reporter) – Över tio procent av privatpersoners alla tillgångar i Europa bedöms vara placerade i skatteparadis. Det betyder att Europas medborgare varje år går miste om 650 miljarder svenska kronor i undanhållen skatt. Det är nära sju gånger mer än vad den akuta flyktingkrisen kostar EU. Och det skulle täcka de baltiska staternas utgifter i fyra år. Och förmögna svenskar beräknas gömma 500 miljarder kronor i skatteparadis. Det innebär drygt sju miljarder i undanhållen skatt i Sverige varje år. Läger vi till svenska bolags skatteflykt blir summan 46 miljarder kronor i undanhållen skatt varje år. Det är förskoleplats med allt inräknat, personal, lokaler och mat för 344 000 barn, två av tre barn som går på dagis i Sverige.

Sedan följde ett inslag från Island som handlade om en journalist som arbetade med granskningen av läckan och bland annat den isländska statsministerns koppling till skatteparadis.

Därefter sa reportern att de hade gått igenom cirka 15 000 dokument som rörde svenska personer och bolag som låtit Mossack Fonseca skapa brevlådeföretag i skatteparadis. Därefter spelades ett antal telefonsamtal upp mellan reportern och de svenska personerna som förekommit i dokumenten och mejl lästes upp. Sedan sa reportern följande.

(Reporter) – Vilka är det då som kopplar ihop de svenska kunderna med Mossack

Fonseca i Panama? Här finns ansedda svenska advokatbyråer och banker och ett bolag sticker ut. (Reporter) – Om jag som Nordeakund vill att ni ska hjälpa mig att skapa ett anonymt bolag med målvakter i syfte att undvika skatt eller anonymitet, kan ni hjälpa mig med det då? (Vd) – Nej, absolut inte. Vi är en samhällsaktör och som samhällsaktör måste vi ta vårt samhällsansvar och då ska vi inte vara med och hjälpa till med att kringgå skatten.

(Reporter) – Men det är stor skillnad mellan vd:s ord och den verklighet vi ser i läckan. Dokumenten avslöjar att Nordea, härifrån filialen i Luxemburg, skapat och administrerat flera hundra brevlådeföretag åt sina rikaste kunder som mot betalning kan få hjälp av Nordea med så kallade målvakter som frontar bolagen i skatteparadisen. I över 7 000 mejl mellan Nordea och Mossack Fonseca kan vi följa hur banken beställer brevlådeföretag, ordnar med betalning och löser problem, som när en av målvakterna som banken använder visar sig vara död sedan länge.

[Text ur mejlkonversation visas i bild och läses upp] "En styrelseledamot – fru Skott – dog för åtta år sen och har ännu inte blivit ersatt." "Hon företrädde 30 av "våra" bolag. Kan du ändra i alla nu?"

(Reporter) – Men Nordea går längre än så. I ett av mejlen skickat 2012 vill Nordea manipulera en fullmakt och bakdatera den två år:

[Text ur mejlkonversation visas i bild och läses upp] "Var vänlig och utfärda fullmakten redan från maj 2010".

(Reporter) – Dagen efter kommer svar från Panama.

[Text ur mejlkonversation visas i bild och läses upp] "notera att taxan för att bakdatera dokument är USD350."

(Bankexpert Sveriges konsumenter) – Alltså, jag är faktiskt ganska förvånad att man så pass aktivt och systematiskt har hjälpt kunder med sådana här upplägg som ofta syftar till att undvika skatt och dölja vem som står bakom en affär och gömma pengar. Det finns ett stort problem med att folk smiter från skatten och det här är ju en del av det och skatteparadisen gör det relativt enkelt att smita från skatt. (Reporter) – Men du, måste inte och ska inte Nordea, som är en stor internationell bank, hjälpa sina kunder med den här typen av upplägg om kunderna vill ha det? (Bankexpert Sveriges konsumenter) – Banken har givetvis ett ansvar som erbjuder banktjänster till företag och privatpersoner som begår den här handlingen och då är de givetvis medansvariga. De flesta kunderna vill ju ha en bank som tar ansvar, som inte är involverad i skatteflykt och penningtvätt.

(Reporter) – Vi är tillbaka på Nordeas stämma med koncernchefen som vet vilka bevis vi har. (Reporter) – Du vet ju varför vi är här? (Vd) – Absolut. (Reporter) – Nordea har ju då systematiskt och över tid skapat och administrerat flera hundra brevlådeföretag. Många med uppenbara syften att just undvika skatt och insyn. Vad är din kommentar till det? (Vd) – Det kan finnas goda orsaker för att sätta upp ett sådant här bolag men om det är för att kringgå skatter ska det inte ske. Har det skett så då, det är klart, då har det gått mot vår policy och våra sätt som vi ska agera. (Reporter) – Ni har ju för de allra rikaste kunderna betalat för målvakter, alltså personer som ska fronta bolag. Det här är någonting som kriminella och skatteflyktingar håller på med, ska Skandinavien största bank hålla på med det? (Vd) – Går vi tillbaka i tiden kan det stämma men i dag, våra rutiner och processer och hur vi agerar, så jag... Sker det något sådant här så är det för mig och för oss att ta itu med det för jag kan inte acceptera det. (Reporter) – Så det som vi ser här, det är ett avslutat kapitel? (Vd) – Absolut. (Reporter) – Den korta

intervjun är över men vi ska få anledning att söka honom snart igen.

Sedan sa reportern vad 46 miljarder kronor i skattepengar motsvarar i barn- och ungdomsidrotten och äldreomsorgen i Sverige och det visades även i grafik. Därefter följde ett inslag från Island samt Panama där Mossack Fonseca har sitt huvudkontor.

Därefter sa reportern följande och grafik illustrerade det han sa.

46 miljarder konor som svenska privatpersoner och bolag med hjälp av skatteparadis undanhåller i skatt varje år. Det är skolgången för 470 000 barn med allt inräknat, lärare, lokaler skolböcker och lunch. 470 000 barn det är mer än alla elever i årskurs 4, 5 och 6 i Sverige.

Därefter följde ett inslag från Nordeas årsstämma.

(Vd) – Vi är en samhällsaktör och som samhällsaktör måste vi ta vårt samhällsansvar.

(Reporter) – Så det som vi ser här, det är ett avslutat kapitel?

(Vd) – Absolut.

(Reporter) – Men, i motsats till vad Nordeas vd säger hittar vi i läckan en mycket aktuell affär. En affär som får oss att haka till. Där Nordea lånar ut flera miljarder kronor till bolaget Capital Partners och ett bygge av ett enormt kontorskomplex, Metropolis, i Moskva.

Sedan spelades ett telefonsamtal upp.

[Textat tal översatt från engelska]

(Gareth Jones) – Vi hade två lån hos dem. Vi har bara goda erfarenheter.

(Reporter) – Lånen slussades via brevlådeföretag i skatteparadis? (Gareth) – Inga kommentarer.

(Reporter) – Dokumenten avslöjar att lånen inte ges till Ryssland direkt utan till tre brevlådeföretag i skatteparadis som i sin tur ägs av brevlådeföretag som i sin tur ägs av brevlådeföretag och bolagen byter regelbundet ägare sinsemellan vilket skapar en närmast ogenomtränglig ägarstruktur. Kartläggningen leder oss till bolaget Maugham i Panama varifrån stora pengar går till bankkonton i Schweiz. Bolagets företrädare och den som skriver under banköverföringarna heter Leticia Montoya. På plats i Panama söker våra kollegor i det franska teamet upp kvinnan i Nordeas miljardaffär men hamnar långt utanför de tjusiga bankkvarteren. Här bor Leticia Montoya som inte bara sitter i styrelsen för bolaget i Nordea-affären utan har företrätt 11 000 andra bolag. Hon är en målvakt, en frontperson som får betalt för att skriva under dokument. Och några detaljer om Nordea eller de andra bolagen vill hon inte ge.

[---]

(Reporter) – I ett av de hemliga dokumenten som rör Nordeas lån avslöjas vem som är den egentliga ägaren av alla de inblandade brevlådeföretagen: [A]. Han beskrivs som en förmögen oligark från Kazakstan med nära band till enväldshärskaren [personnamn]. Vad säger då Nordea om affären som pågår så sent som 2015? Vi försöker upprepade gånger att få intervjua vd igen men Nordea avböjer. (B)– Vi kommer att besvara frågorna på mejl. (Reporter) – Varför då? (B) – För att vi tycker att det är lämpligt att vara väldigt tydliga med vad vi svarar.

(Reporter) – Men några tydliga svar får vi inte. I ett kort mejl skriver Nordea att man inte kommenterar enskilda kunder men att det ibland är okej med den här typen av strukturer och att det är vanligt att man i Ryssland använder brevlådeföretag. [A] själv har gjort sig oanträffbar och våra frågor förblir obesvarade.

(Bankexpert Sveriges konsumenter) – Det ringer ju varningsklockor på alla håll, både när det gäller upplägget men också när det gäller den slutliga låntagaren. De pengar som banken lånar ut det är ju pengar som vi har satt in på bankkontot. Att de använder deras pengar på sparkontot, bankkontot till att finansiera kazakstanska oligarker genom avancerade upplägg i skatteparadis med olika typer av brevlådeföretag. Det tror jag inte att det är många kunder som vill att deras pengar ska användas till.

Därefter följde ett längre inslag om reportern på Island och planeringen av hur intervjun med Islands statsminister skulle gå till. Statsministern hade tackat ja till en intervju med *Uppdrag granskning* som skulle handla om hur Island repat sig efter finanskrisen men reportrarnas plan var att ställa frågor om statsministerns samröre med skatteparadis och brevlådeföretag. Intervjun startade med frågor om finanskrisen men gled in på ämnet skatteparadis och brevlådeföretag. Sedan frågade reportern bland annat om statsministern själv hade kopplingar till brevlådeföretag och hans kopplingar till ett företag, Wintris. Efter statsministerns svar lämnade reportern över intervjun till den isländske reportern. Statsministern sa då att han ville ta intervjun vid ett senare tillfälle men den isländske reportern fortsatte att ställa frågor. Statsministern reste sig upp och lämnade rummet, den isländske reportern fortsatte att ställa frågor och kameramannen och den isländske reportern följde efter. Därefter redogjordes för de isländska medborgarnas reaktioner och de konsekvenser som följde publiceringen av intervjun.

ANMÄLNINGARNA

Inslaget har anmälts av tre personer.

En anmälare anser att inslaget var vilseledande och kritiserar att det påstods att Nordea hade hjälpt till med skatteflykt och anför i huvudsak följande.

Under inslaget framkom inte några bevis att Nordea faktiskt har hjälpt till med skatteflykt eller att Nordea inte har koll på verklig huvudman. Vad Nordea själva sa på en presskonferens någon dag senare var att det finns upp mot fem personer bosatta i Norden med brevlådeföretag varav en är verksam. Det betyder inte automatiskt att dessa fem har undanhållit skatt än mindre att de är anonyma. Vidare, om den enda aktiva kunden i Nordea i Norden mot förmodan skulle undanhålla skatt så motsvarar inte det 46 miljarder kronor vilket *Uppdrag granskning* försökte få fram som sanning. Hela klippningen i programmet gick ut på att publiken skulle få uppfattningen att Nordea var huvudaktören bakom alla skatteupplägg där Sverige går miste om miljardbelopp, att vd:n ljuger och att det finns bevis för detta vilket är klart vilseledande och helt felaktigt. Fanns det

konkreta bevis så skulle dessa i så fall ha framförts. De ”bevis” som framfördes var att Nordea hade förmedlat kontakt med Mossack Fonseca och därigenom hjälpt kunder att öppna brevlådeföretag. Därmed inte sagt att de är anonyma ägare eller att de inte betalar skatt. Tvärtom så har kunder fått skriva på att Nordea själv redovisar skatten åt kunderna annars får de inte vara kvar.

En anmälare är i huvudsak kritisk till att *Uppdrag Granskning* reservationslöst lämnade en så uppseendeväckande uppgift om det undandragna skattebeloppet utan att lämna något som helst underlag för hur beloppet hade beräknats. Dessa uppgifter fick stort massmedialt genomslag utan att ifrågasättas. I programmet anfördes att de så kallade Panamadokumentet visade att 46 miljarder kronor årligen undandras skatt i Sverige. Det svarar mot en inkomst av kapital på cirka 150 miljarder kronor. Om den årliga avkastningen på kapitalet skulle vara så hög som tre procent så skulle det undansmusslade kapitalet uppgå till cirka 5.000 miljarder kronor. Därtill kommer att om ett sådant kapital skulle ha placerats i svenska banker med minusränta så skulle avkastningen vara försumbar, kanske negativ.

En anmälare är i huvudsak kritisk till iscensättningen av intervjun med den isländske statsministern och att SVT agerade lockbete. Programmet gick för långt när man inte nöjde sig med att den svenske reportern frågade om skatteplaneringen utan lät den isländske reportern ta ut personlig hämnd på statsministern. Det är inte säkert att det är ett brott att skatteplanera och statsministern är inte dömd för det. Vidare ställer sig anmälaren frågande till om det är moraliskt försvarbart att lura en myndighet och människa och förnedra honom inför tittarna.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

SVT anser att programmet överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet i sändningstillståndet och anför i huvudsak följande.

SVT anför följande avseende de tre anmälningarna:

Det är i sig inte olagligt att upprätta den här typen av brevlådeföretag, eller offshorekonstruktioner som det ibland kallas. Det kan i vissa fall finnas legitima skäl för detta, men enligt rättsvårdande myndigheter som till exempel svenska Skatteverket används brevlådeföretagen i skatteparadisen i de allra flesta fall till aggressiv skatteplanering eller direkt olagliga verksamheter som skattefusk, penningtvätt eller korruption.

När det gäller bevis för vad som lades Nordea till last konstaterar SVT följande.

Nordea sticker ut i Panamadokumentet, inte bara i Sverige utan också internationellt. Det finns cirka 500 banker i läckan som visar sig ha hjälpt till att

förmedla tjänster med Mossack Fonseca. Enligt *Uppdrag granskning*s sammanställning har Nordea skapat/administrerat runt 400 brevlådeföretag de senaste sex åren och över 100 var fortfarande i bruk 2016. Ingen annan svensk bank kommer i närheten av de siffrorna. Nordea har haft en nära och intensiv kontakt med den kontroversiella firman. Söker man på Nordea i databasen får man 10 902 träffar, de flesta – över 7 000 träffar – är epost mellan Nordea och Mossack Fonseca. Övriga banker får följande antal träffar: Handelsbanken 576 träffar, Swedbank 764, SEB 47, Carnegie Bank 162, Banque invik 216, Banque ohman 127 träffar.

I en internationell jämförelse kan man konstatera att Nordea ligger på 11:e plats när det gäller det totala antalet brevlådeföretag i databasen, och på 6:e plats avseende brevlådeföretag som fortfarande är aktiva (källa ICIJ).

Enligt Nordeas vd bytte Nordea policy år 2009 när det gäller brevlådeföretag, men *Uppdrag granskning*s granskning och Nordeas egen utredning som gjordes som ett resultat av publiceringen visar att antalet brevlådeföretag ökade från år 2009 till år 2012. Så sent som år 2016 öppnas en rad nya företag med så kallade målvakter som frontar brevlådeföretagen.

Reportaget berättade att Nordea varit med och skapat/administrerat brevlådeföretag i skatteparadis, en bolagsform som vanligtvis används för att skydda den egentliga ägarens identitet, och som är vanligt förekommande vid skatteflykt och/eller penningtvätt. Reportaget påstod inte att Nordea skattefuskat.

I inslaget svarade Nordeas koncernchef kort på frågor om hur, när och varför banken administrerat brevlådeföretag och uppgav vidare att banken ändrat sin policy och att detta nu var ett avslutat kapitel. När det gäller frågorna om ett aktuellt brevlådeföretag från år 2016 svarade i stället Nordeas presschef i ett mejl att *"man kommenterar inte enskilda kunder, men att det ibland är ok med den här typen av strukturer och att det är vanligt att man i Ryssland använder brevlådeföretag"*

När Nordea efter *Uppdrag granskning*s publicering senare utredde sina affärer med Mossack Fonseca visade det sig att det i hälften av de 137 brevlådebolag Nordea undersökte fanns tveksamheter avseende skatteflykt och att Nordea valt att tills vidare frysa dessa konton.

I inslaget berättade redaktionen med dokument från Panamaläckan som bevis också att Nordea bakdaterat dokument. Denna uppgift blev också bekräftad i Nordeas egen utredning. I reportaget framgick också att Nordea medverkat till att brevlådeföretagen företrätts av så kallade målvakter och att vissa bolag företrätts av en målvakt som varit död i flera år. Dokumenten publicerades i bild. Nordea meddelade i samband med sin utredning att man nu kommer att avsluta alla affärer med brevlådeföretag som representeras av målvakter.

Angående ifrågasättandet av uppgiften om de 46 miljarder kronor som årligen undandras skatt i Sverige och hur den har beräknats anför SVT i huvudsak följande.

Uppgiften baserar sig på Skatteverkets uppgifter och presenteras i programmet.

Siffran 46 miljarder kronor handlar om den *totala* undanhållna skatten av privatpersoner och bolag i Sverige, framförallt med hjälp av skatteparadis. Avslöjandena som görs utifrån Panamadokumenten rör skatteflykt, skattefusk, korruption och andra direkt olagliga eller moraliskt tveksamma handlingar/verksamheter men är bara en del av problemet. Panamadokumenten kommer från en läcka hos en (Mossack Fonseca) av många firmor som lever på att tillhandahålla upplägg med brevlådeföretag med målvakter i skatteparadis. Det ger en unik inblick i en värld, men ändå bara en begränsad insyn. Det verkliga problemet är långt större än vad som framgår av Panamadokumenten. I sin sammanhållna granskning av skatteflykten, som omfattade två program med publicering 16 mars 2016 och 6 april 2016, hade redaktionen berättat om det så kallade skattefelet för att informera publiken om omfattningen av det totala problemet vad gäller Sverige. Skattefelet bedöms av Skatteverket. Det internationella skattefelet, som i stor utsträckning kopplas till skatteparadis, bedöms vara minst ca 7 miljarder för individer i Sverige, och 46 miljarder om man lägger till bolag i Sverige.

Även om det är svåra bedömningar råder en konsensus mellan de ledande auktoriteterna på området: Skattemyndigheter, OECD - ledande internationell forskning bedömer att detta är de senaste och mest tillförlitliga siffrorna.

Skatteverket anger på sin hemsida (mars 2016):

Enligt Skatteverkets bedömning försvinner varje år minst 46 miljarder kronor i skatt som borde ha betalats på internationella transaktioner. Det är en tredjedel av det totala skattefelet på 133 miljarder kronor. En stor del av pengarna placeras i skatteparadis. En stor del av det internationella skattefelet beror på transaktioner med nuvarande och tidigare skatteparadis samt på skatteupplägg med användning av utländska bolag.

Det stämmer som en anmälare uppger att dessa uppgifter fått stort massmedialt genomslag, men inte att det skett ”utan ifrågasättande”. Tvärtom har uppgifterna diskuterats livligt i det offentliga, och publiceringarna har på detta vis lett till både ökad kunskap och en diskussion i det allmänna.

Redaktionen har i samband med programmen också publicerat en rad svar och förklaringar på bakgrunden till siffrorna. Det har skett i publikdialog på sociala medier samt i de chattar på SVT:s hemsida som reportrarna haft med tittare/läsare i samband med programmen.

Redaktionen har fått hundratals mejl med frågor och har svarat alla inklusive en av anmälarna, i detta fall fyra dagar efter den sista publiceringen (SVT *Uppdrag granskning* "Nordea – Den hemliga kunden" 4 maj 2016).

Som framgår byggde rapporteringen på fakta där det råder en konsensus bland expertisen och uppgifterna har inte ifrågasatts av de myndigheter och forskare som är auktoriteter på området. I själva publiceringen och i kommunikationen kring publiceringen gav redaktionen förklaringar, hänvisningar och ett brett underlag till fördjupning kring dessa uppgifter.

Beträffande intervjun med den isländske statsministern hade redaktionen ingen som helst avsikt att förnedra den granskade parten, det vill säga dåvarande statsministern. Det handlade inte heller om någon "personlig hämnd" som en av anmälarna skriver. Varken någon i *Uppdrag granskning*s team eller journalisten på Island hade någon som helst relation till dåvarande statsministern.

Dåvarande statsministern gjorde politisk karriär och tog sig till den högsta makten genom att hårt kritisera omoral och girighet i finanssystemet, men i hemlighet hade han själv tillsammans med sin fru placerat tiotals miljoner kronor i ett brevlådeföretag i ett karibiskt skatteparadis.

Att granskningen hade stort allmänintresse visar de isländska reaktionerna på avslöjandet: De största demonstrationerna i Islands historia, statsministerns avgång samt tidigare lagda val på Island.

Valet av metod för intervjun diskuterades noga mellan de redaktioner som samarbetade i denna granskning: SVT:s *Uppdrag granskning*, den isländske journalisten, isländska public service TV RUV och ledningen för den internationella journalistorganisationen ICIJ. Samtliga gjorde bedömningen att statsministern inte skulle ställa upp på en intervju om han kände till att det fanns information om hans hemliga och högst kontroversiella brevlådeföretag. Redaktionen gjorde också bedömningen att det fanns en uppenbar risk att någon i staben kring statsministern kunde manipulera bevis/dokument. Upplägget av intervjun var således en viktig del i den journalistiska granskningen.

Eftersom metoden var kontroversiell valde redaktionen att vara transparent inför tittarna och redovisade i reportaget hur arbetet gick till. *Uppdrag granskning* har också varit öppen i övrig kommunikation (webb, artiklar, intervjuer i övrig svensk och internationell media, sociala medier) med motiveringen att det ökat möjligheterna för tittarna att själva bedöma statsministerns svar.

SVT anser sammantaget att detta var en angelägen och berättigad granskning av den yttersta politiska makten på Island. SVT:s bedömning är att det journalistiska värdet och allmänintresset väger över i förhållande till intrånget i statsministerns personliga integritet med tanke på dennes dåvarande

ansvarsposition.

I programuppdraget för *Uppdrag granskning* ingår att granska, belysa, och förklara viktiga samhällsfrågor för en bred allmänhet. Infallsvinkeln i det aktuella avsnittets ligger väl i linje med SVT:s granskningsskyldighet.

AKTUELLA BESTÄMMELSER

SVT ska utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i televisionen (13 § i sändningstillståndet). Kravet på opartiskhet innebär enligt granskningsnämndens praxis bland annat att kontroversiella ämnen eller händelser inte får behandlas ensidigt, det vill säga så att endast en parts version eller synpunkter klart dominerar ett program eller inslag. Kravet på opartiskhet innebär enligt granskningsnämndens praxis att om allvarlig kritik riktas mot en klart utpekad part ska den kritiserade få bemöta eller kommentera kritiken. Som regel ska detta ske i samma program eller inslag.

Av betydelse för bedömningen är också bestämmelsen om att Sveriges Television ska stimulera till debatt, kommentera och belysa händelser och skeenden samt granska myndigheter, organisationer och företag som har inflytande på beslut som rör medborgarna (8 § i sändningstillståndet). Denna skyldighet innebär enligt granskningsnämndens praxis att ett program eller inslag kan ha en kritisk infallsvinkel utan att strida mot kravet på opartiskhet.

Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas.

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Granskningsnämndens uppgift är att övervaka innehållet i sända program i förhållande till bestämmelserna i radio- och tv-lagen och sändningstillståndet. Det ingår inte i nämndens uppgifter att pröva omständigheterna i övrigt kring tillkomsten av ett program eller inslag. Den kritik som förts fram i ärendet om att det var omoraliskt och förnedrande att vilseleda den isländske statsministern för att få till stånd en intervju och sättet intervjun genomfördes på lämnas därför utan åtgärd.

Opertiskhet

Nämnden konstaterar att inslaget bland annat handlade om en uppmärksammat dataläcka som avslöjade hur privatpersoner och företag dolde tillgångar i så kallade skatteparadis genom så kallade brevlådeföretag samt att Nordea var en av aktörerna som skapat och administrerat brevlådeföretag i skatteparadis. I inslaget

ifrågasattes Nordeas agerande och kritik riktades mot att banken möjliggjorde för bolag att anonymt upprätta brevlådeföretag med målvakter. Det förhållandet att inslaget hade en kritisk infallsvinkel innebär inte i sig, med hänvisning till SVT:s granskningsskyldighet, att inslaget strider mot kravet på opartiskhet. Mot bakgrund av SVT:s yttrande och att Nordeas koncernchef fick bemöta kritiken kan nämnden inte finna att inslaget strider mot kravet på opartiskhet.

Saklighet

En anmälare har fört fram kritik mot uppgiften i inslaget om summan 46 miljarder kronor i undanhållen skatt och vänder sig mot att det i inslaget inte presenterades underlag för hur beloppet räknats ut. Av SVT:s yttrande framgår att Skatteverket bedömt att minst 46 miljarder kronor försvinner varje år i skatt som borde ha betalats på internationella transaktioner och att en stor del av pengarna placeras i skatteparadis. Nämnden finner därför att SVT hade stöd för uppgiften om att summan för undanhållen skatt uppgår till 46 miljarder kronor. Nämnden konstaterar dock att reportern i den senare delen av inslaget sa att svenska privatpersoner och bolag med hjälp av skatteparadis undanhåller 46 miljarder konor i skatt varje år. Nämnden anser att det genom detta påstående framstod som att hela summan 46 miljarder kronor var hänförlig till skatteparadis. Påståendet blev därför i detta avseende missvisande. Denna brist var i sammanhanget dock inte av sådan betydelse för framställningen att den medför att inslaget strider mot kravet på saklighet.

Nämnden kan inte finna att vad anmälarna i övrigt anför medför att inslaget strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

Detta beslut har fattats av Kristina Ståhl, Elisabet Bäck, Leif Hedman, Jan Holmberg, Nedjma Chaouche, Ulrika Hansson och Clas Barkman efter föredragning av Karin Lundin.

På granskningsnämndens vägnar

Kristina Ståhl

Karin Lundin